

תורת הבטחון

ל"ג בעומר

השמחה בל"ג בעומר

משום שרצה שיקבילו פניו בכל יום. אילו זימן להם פרנסתם רק פעם אחת בשנה, או פעם בחודש, לא היו שמים בטחונם בהש"ת, ולא היו מתפללים אליו בכל יום כדי שיפרנסם. כדי לקבוע בלב כלל ישראל את מדת הבטחון, הוריד להם הקב"ה מן בכל יום.

המפרשים הקשו על דברי הגמ' הנ"ל, מה הייתה שאלת התלמידים, הלא מפורש בקרא להדיא הטעם שהמן ירד בכל יום, כדכתיב (שמות טז, ד): "ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתי אם לא". ופי' רש"י (סג) – אם ישמרו המצוות התלויות בו שלא יותירו, ולא יצאו בשבת ללקוט.

וביאר בזה הרי"ף (הובא בעין יעקב) דכוונת התלמידים בשאלתם לרבי שמעון בן יוחי, תינח אם היה הקב"ה מצוה שלא ילקטו בבת אחת אלא דבר יום ביומו, והיותר ירום תולעים ויבאש, מטרתו עכן היא לנסותם הילכו בתורתו אם לא. אבל על ירידת המן קשה, שהיה אפשר להוריד פעם אחת בשנה ויהיה על פני כל הארץ, ומשם ילקטו דבר יום ביומו. ועל זה השיב רשב"י, שהטעם הוא כדי שיקבילו פני אביהם שבשמים בכל יום, ויהיו מכוונים לבם לאביהם שבשמים שיחששו שמא אין המן יורד למחר, עכ"ל. ד. כלומר, שאם היה המן כבר קיים על פני האדמה מיום ליום, ולא היה יורד בכל יום, לא היו מרגישים צורך לבטוח בה' שיפרנסם בכל יום, אבל כיון שהמן ירד בכל יום, הרגישו את הצורך לבטוח בה' בכל יום.

זה מה שלמדנו מירידת המן, שכלל ישראל מוכרחים לשים כל בטחונם אך ורק בהש"ת שהוא ית' מפרנסם בכל יום, ואין שום מקור אחר לפרנסתם, וכמו כלל ישראל בזמן המדבר, שלא היה להם מה לאכול כלל, וכל יום היו צריכין לחזק עצמם בהש"ת ימציא להם מה לאכול.

לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן

ועל פי זה, יש לבאר מדוע עושים יום לזכר ירידת המן. דמצינו במדרש (תנחומא בשלח כ') **"לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי המן"**, ע"כ. וביארו המפרשים שכוונת חז"ל, שכלל ישראל היו צריכין מדת הבטחון כדי לקבל את התורה. והאופן שחזקו מדת הבטחון היה ע"י המן, שבכל יום היו צריכין לחזק עצמם לבטוח בהש"ת שיתן להם מה לאכול.

כך אנו אומרים מידי יום בברכת 'אהבה רבה', **"בעבור אבותינו שבטחו בך, ותלמדם חקי חיים וגו'."** וכתב האבודרהם שהוא על שם הפסוק (יחזקאל ג, ז): **"זכרתי לך חסד נעורך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"**. הרי, שלא זכו כלל ישראל לקבל את התורה, אלא רק בזכות שבטחו בהש"ת שיפרנסם במדבר.

ישנם כמה טעמים לבאר מדוע "ל"ג בעומר" הוא יום שמחה. החתם סופר (יו"ד סי' ל"ג) מבאר על פי מה דאיתא במדרש שמיום שכלתה חררה שהוציאו ישראל ממצרים, הלכו ג' ימים בלא לחם, ואח"כ ירד להם מן. נמצא, שתחילת ירידת המן הייתה ביום "ל"ג בעומר", וראוי לעשות לזה זכר, עיי"ש בכל דבריו. בפשוטו, הכוונה שאנו עושים זכר כדי להודות להש"ת על הנס שירד מן השמים, והיה לכלל ישראל מה לאכול במדבר.

אמנם נראה שיש כאן עומק גדול יותר....

ידוע שהק' האחרונים, מדוע עושים בחג הסוכות יו"ט זכר לענני הכבוד, ואין עושים יו"ט לזכר באר מרים, והמן. ותיצצו (מג"ט, נ"י יטשכר, חיד"א) שיש חילוק גדול ביניהם, כי ענני הכבוד לא היו דבר הכרחי, שאפשר לחיות בלעדס, משא"כ מן ובאר, לא הייתה אפשרות להתקיים בלעדיהם, כי בלי מים ומזון ימותו. נמצא שענני הכבוד מורים על חיבה יתירה שהש"ת אוהב את עמו ישראל, וע"כ נקבע חג הסוכות זכר לענני הכבוד, ולא נקבע יו"ט לזכר הבאר והמן, עכ"ל.

לדבריהם, צ"ב טובא, מדוע נקבע "ל"ג בעומר" ליו"ט לזכר ירידת המן, הרי אין צורך לעשות זכר למן.

חיזוק מדת הבטחון

ונראה לומר שהשמחה בירידת המן, אין מטרתה רק להודות להש"ת על הנס הגדול שירד לחם מן השמים לאבותינו, אלא השמחה היא על הלימוד הגדול שלמדנו מירידת המן. כאשר כלל ישראל היו בהמדבר לא היה להם מה לאכול, ובכל יום ויום הקב"ה המטיר להם מן לאכול, זה חיזק את כלל ישראל לשים כל בטחונם אך ורק בהש"ת.

ואיתא ביומא (טו, פ): **"שאלו תלמידיו את רבי שמעון בר יוחאי, מפני מה לא ירד להם לישראל מן פעם אחת בשנה? אמר להם: אמשול לכם משל למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שיש לו בן אחד. פסק לו מזונותיו פעם אחת בשנה, ולא היה מקביל פני אביו אלא פעם אחת בשנה. עמד ופסק מזונותיו בכל יום, והיה מקביל פני אביו כל יום. אף ישראל, מי שיש לו ארבעה וחמשה בנים היה דואג ואומר: שמא לא ירד מן למחר ונמצאו כולן מתים ברעב, נמצאו כולן מכוונים את לבם לאביהן שבשמים"**, ע"כ. מבואר מדברי הגמ', שהסיבה שלא זימן ה' לכלל ישראל פרנסתם פעם אחת בשנה עבור שנה שלימה -

לפי זה מובן היטב טעם לשמחה גדולה בל"ג בעומר שירד מן מן השמים – ועל זה אנו עושים "זכר טוב" – שרק על ידי המן היו כלל ישראל ראויים לקבל תורה. נמצא, שאין השמחה מחמת עצם הנס, שהרי על זה אמרו האחרונים שאין לעשות על כך י"ט. אלא השמחה היא שרק באמצעות ירדת המן כלל ישראל היו ראויים לקבל את התורה.

טעם לנחיצות מדת הבטחון

יש להטעים הענין ולבאר מדוע מדת הבטחון היא תנאי בעיקר קבלת התורה. הנה איתא ביומא (ט, ב): "מקדש ראשון מפני מה חרב? מפני שלשה דברים שהיו בו: עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים וכו', אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות חסדים מפני מה חרב? מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות: עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים. **רשעים היו, אלא שתלו בטחונם בהקב"ה וכו',** רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרומיהו: ראשונים שנתגלה עוונם – נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם – לא נתגלה קצם. אמר רבי יוחנן: טובה צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים. – אמר ליה ריש לקיש: אדרבה, אחרונים עדיפי, אע"ג דאיכא שעבוד מלכיות – קא עסקי בתורה! אמר ליה: בירה תוכיח, שחזרה לראשונים ולא חזרה לאחרונים. שאלו את רבי אלעזר: ראשונים גדולים או אחרונים גדולים? – אמר להם: תנו עיניכם בבירה. איכא דאמרי, אמר להם: עידיכם בירה, ע"כ.

והוכיח הגר"א מדברי הגמ' הנ"ל (נאמן שלמה פ"ג) וז"ל: "ועיקר הכל הוא הבטחון, ומי שהוא מחוסר בטחון אין תורתו מתקיים בידו וכו', ומי שלבו טוב במדת הבטחון אף על פי שעובר על עברות חמורות, הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון שע"ז בא לידי קנאה ושנאה, אע"פ שעוסק בתורה ובגמילות חסדים, שכל זה אינו אלא לעשות שם, עכ"ל. דברים נוראים! חזינו מדבריו שעיקר הכל הוא בטחון – שלולי מדת הבטחון אפילו אם עובד את השי"ת, חסר בעיקר עבודתו! עבודת השי"ת אינה תלויה רק בפעולות שעושה, אלא תלויה מה יש בלבו, האם יש לו אמונה ובטחון בהשי"ת.

רחמנא ליבא בעי

ולחרחבת היריעה, איתא בסנהדרין (ק, ב): "אמר רבי: ארבע מאה בעייא בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר, ולא איפשט להו חד. אמר רבא: רבותא למבעי בעיי... **אלא הקב"ה ליבא בעי**", ע"כ. וביאר התורת חיים וז"ל: "**שהכל תלוי בלב כי בו משכן הנשמה, וכל האיברים גירי בתריה, וכל העוסק בתורה ומצוות ואין לבו לשמים, הרי הוא כגוף בלא נשמה, ונמשל כבהמות נדמו**, והיינו דאמר בפ"ב דפרקי אבות רואה אני את דברי ר' אלעזר בן ערך שאמר לב טוב מדבריהם, שבכלל דבריו דבריהם, עכ"ל.

יש להאריך קצת בענין זה, דזהו כל העבודה המוטלת על יהודי כל ימי חייו בהאי עלמא. האבן עזרא כתב (שמות לא, יט): "ריקי מוח יתמהו, מה עשה משה בהר ארבעים יום וארבעים לילה. ולא ידעו,

אם יעמוד שם עם ה' כמספר הזה וכפל כפלו שנים, לא יוכל לדעת חלק מאלף ממצעה השם ודרכיו וסוד כל המצוות שצוהו, **כי יחשבו כי המעשה העיקר. ואיננו, רק הלב והמעשה, והלב והלשון להרגיל. וכן כתוב (דברים ל, יד): בפ"ך ובלבבך לעשותו. וקדמונינו אמרו: רחמנא לבא בעי. ושרש כל המצוות עד שיאהב את השם בכל נפשו וידבק בו, וזה לא יהיה שלם אם לא יכיר מעשה השם בעליונים ובשפלים וידע דרכיו. וככה אמר הנביא (ירמיה ט, כג): כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי, עכ"ל. וע"ע במש"כ הפלא יועץ (נענין עבדות ה') וז"ל, "והנה עיקר עבודת השי"ת ושלמות העבודה תלוי בדבקות המחשבה ובכונת הלב ביראה ואהבה ושמחה והכנעה רבה, **"רחמנא לבא בעי". זה כלל גדול בתורה ובעבודת השי"ת**", עכ"ל. מבואר שתכלית היהודי בהאי עלמא, לדבק בלבו, לאהבה וליראה את ה', ולהיות כל כוונת לבו ומחשבתו, לעבוד את השי"ת.**

המחוסר בטחון - סכנה גדולה

וביאר הגר"א (אמונה והשגחה סי' ט"ז) דכמו שבחולי הגוף יש אברים פנימיים ויש אברים חיצוניים, ואם יש חולי באבר חיצוני אינו סכנה כל כך, שהרי יכול להתרפא בקל בזמן קצוב. אבל אם יש סכנה באבר פנימי, כמו הלב, אפילו אם כל האברים החיצוניים בריאים, הרי הוא חולה מסוכן, ורפואתו קשה מאוד. כן הוא ענין דורות הראשונים, שהייתה להם מדת הבטחון, וא"כ לבם היה טוב, והלב הוא שורש כל המצוות.

יש להוסיף מה שכתב החפץ חיים (פמיה למשנה נחמה חלק ג') שכל תרי"ג המצוות הם כנגד אברי האדם, ומצות "אמונה" היא כנגד "הלב והראש". והם עיקר חיות האדם, שתכלית כל יהודי היא שתהא מושרשת בלבו האמונה והבטחון, ורק על ידי זה, לבו טוב לעבוד את השי"ת. [וכ"כ רבינו בחיי (נמצא טו, נט): "שהלב מנהיג כל הגוף - וכל האברים נמשכין אחריו"].

הבוטח בה' - עובד ה'

לפי זה, מובנים היטב דברי הגר"א מדוע הבוטח בה' הוא יותר טוב ממי שמחוסר בטחון ועוסק בתורה, שתכלית כל עבודת ה' איננה רק לעשות מצוות בלי מחשבת הלב, שזה מעשה קוף בעלמא ואין כאן עבודת ה'. וזו כוונת הגר"א שהעוסק בתורה בלי בטחון - "אינו אלא לעשות לו שם". והרי הוא עובד את עצמו, ואינו עובד את השי"ת. חסר בעיקר ערך השוויות של תורתו. אבל הבוטח בה', אף אם עובר עברות חמורות, כיון שיש לו בטחון, הוא יותר טוב ממי שאין לו בטחון, משום שעבודת הבוטח בה', הוא עסק בעבודת ה', ולא עסק של עצמו! כל העבירות שעשה אינם אלא רק משום שתפסו יצרו. אבל לבו טוב - והרי הוא נקרא עובד ה'.

זהו הטעם לעשות "זכר טוב" לירידת המן, שרק על ידו, כלל ישראל היו ראויים לקבל את התורה, שרק ע"י מדת הבטחון שייך להיות עובד את השי"ת באמת!